

ΗΜΕΡΙΔΑ

Το Ισλάμ στην Ελλάδα: Θρησκευτική Ταυτότητα και Πρακτική Μεταξύ Αυτοχθόνων και Μουσουλμάνων Μεταναστών

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ «ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΠΟΥΣ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ»

11 Ιουνίου 2011

09:30 -19:00

Αθηναίς, (Καστοριάς 34-36, Αθήνα)

Η παρέμβασή μου θα επικεντρωθεί στη συνοπτική παρουσίαση, αφενός, μέρους των πορισμάτων της **καταγραφής** και **χαρτογράφησης** των επίσημων και ανεπίσημων τόπων λατρείας των μουσουλμάνων μεταναστών στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και, αφετέρου, μερικών ευρημάτων μιας ποιοτικής έρευνας περιορισμένης έκτασης, με την οποία επιχειρήθηκε η **ανίχνευση** και **διερεύνηση** τυχόν προκαταλήψεων και διακρίσεων που υφίστανται οι μουσουλμάνοι μετανάστες ένεκα της θρησκευτικής ταυτότητάς τους. Η απουσία ερευνών για τους μουσουλμάνους μετανάστες στην Ελλάδα οδήγησε το Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοστούντων Μεταναστών να προβεί σε αυτές τις ερευνητικές προσπάθειες προκειμένου να αντλήσει πληροφοριακό υλικό για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δέσμης δράσεων ευαισθητοποίησης οι οποίες θα πριμοδοτούσαν την αποδοχή της θρησκευτικής διαφοράς. Οι δράσεις αυτές εντάσσονταν στο Σχέδιο Δράσης με τίτλο «Αναζητώντας τόπους συνύπαρξης», το οποίο χρηματοδοτήθηκε στο πλαίσιο του «Ευρωπαϊκού Έτους Ίσων Ευκαιριών για Όλους». Θα ήθελα εδώ να επιστήσω την προσοχή σας στο ότι το ανωτέρω Σχέδιο Δράσης υλοποιήθηκε το έτος 2007, όταν οι επικρατούσες τότε συνθήκες ήταν τελείως διαφορετικές από τις σημερινές όπου η εκφορά ρατσιστικού λόγου όλο και πιο συχνά συνδέεται με ρατσιστική βία κατά μεταναστών, και κυρίως μεταναστών από ασιατικές και αφρικανικές χώρες. Ασφαλώς, και τότε και τώρα, η ισχύουσα μεταναστευτική πολιτική δεν λαμβάνει σοβαρά υπόψιν της ότι ένα σημαντικό μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού της Ελλάδος ασπάζεται άλλα, μη-χριστιανικά, θρησκευτικά δόγματα και ακολουθεί διαφορετικά από τα κυρίαρχα πολιτισμικά και κοσμοθεωρητικά πρότυπα.

Την ευθύνη για την καταγραφή των ανεπίσημων τόπων λατρείας είχε ο κ. Μοαβία Αχμέντ, Πρόεδρος του Φόρουμ Μεταναστευτικών Κοινοτήτων. Ο κ. Μοαβία, άλλοτε με την εθελοντική και άλλοτε με την επαγγελματική στήριξη ομάδας συνεργατών, η οποία αποτελείτο από την κ. Άντλα Σασσάτη, την κ. Καουθάρ Σερχάν, τον κ. Ανουάρ Ιγκμπάλ, τον κ. Σάντι Αγιούμπι και τον κ. Μουνίρ Αμπντερασούλ, πραγματοποίησε έρευνα γραφείου και διεξήγαγε σειρά συνεντεύξεων με τους υπευθύνους των άτυπων χώρων λατρείας.

Συνολικά, εντός των ορίων του Δήμου της Αθήνας καταγράφηκαν 12 αραβικά τζαμιά, 4 πακιστανικά και 10 μπαγκλαντεσιανά. Δεν εντοπίστηκαν τζαμιά τα οποία να είχαν ιδρυθεί με πρωτοβουλία Αλβανών, Βόσνιων, Ασιατών μουσουλμάνων από την Σρι Λάνκα και την Ινδονησία ή και Αφρικανών μουσουλμάνων από την Σενεγάλη, την Νιγηρία, την Σιέρα Λεόνε, την Γκάνα, την Κένυα και την Αιθιοπία: η πλειοψηφία των μουσουλμάνων μεταναστών από αυτές τις χώρες έκανε χρήση των υπαρχόντων αραβικών και ασιατικών τζαμιών. Κατόπιν, οι άτυποι λατρευτικοί χώροι αποτυπώθηκαν σε 19 ενοριακούς χάρτες. Η αποτύπωση των άτυπων χώρων λατρείας των μουσουλμάνων σε ενοριακούς χάρτες, θεωρήσαμε ότι θα διευκόλυne, σε ένα πρώτο επίπεδο, την αλληλογνωριμία μεταξύ ιμάμηδων και κληρικών στο μικροεπίπεδο της ενορίας και, σε ένα επόμενο, την ανάληψη πρωτοβουλιών που να προωθούν την δημιουργική και ενεργητική συνύπαρξη διαφορετικών από την άποψη της θρησκείας πληθυσμών. Προκειμένου να προωθήσουμε τέτοιες πρωτοβουλίες διοργανώθηκαν 3 πιλοτικές ενοριακές συναντήσεις ιερέων, ιμάμηδων, ενοριτών και μουσουλμάνων μεταναστών που διέμεναν στις εν λόγω ενορίες.

Συνοπτικά κατά την καταγραφή διαπιστώθηκε ότι:

- Ο πρώτος δημόσιος χώρος στον Δήμο της Αθήνας, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε την δεκαετία του '70 από μουσουλμάνους μετανάστες για την τέλεση των θρησκευτικών τους καθηκόντων, ήταν μια αίθουσα της Ιατρικής Σχολής στην περιοχή Γουδί όπου, κατόπιν αδείας της διοικήσεως της Σχολής, μουσουλμάνοι φοιτητές από την Αίγυπτο, την Παλαιστίνη, την Ιορδανία και το Σουδάν τελούσαν την προσευχή της Παρασκευής. Βέβαια, ο χώρος αυτός δεν επαρκούσε για τις προσευχές των μεγάλων γιορτών (Ραμαζάνι και Μπαϊράμι), και ως εκ τούτου αυτές τελούνταν, με κάποιες διακοπές,

μέχρι και το έτος 1995, πάντα κατόπιν αδείας, στο Πάρκο Ελευθερίας πλησίον του Μεγάρου μουσικής.

Οι πρώτες προσπάθειες ενοικίασης ανεξάρτητων χώρων λατρείας χρονολογούνται από την δεκαετία του '80. Συγκεκριμένα, τα δύο από τα δώδεκα καταγεγραμμένα αραβικά τζαμιά ιδρύθηκαν το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80. Το 1986, φοιτητές και απόφοιτοι ελληνικών Πανεπιστημίων, στην συντριπτική τους πλειοψηφία αραβικής καταγωγής, συστήνουν στο Γουδί το πρώτο αραβικό τζαμί, το οποίο λειτούργησε ως πολιτιστικό και επιμορφωτικό κέντρο με άδεια από το πρωτοδικείο Αθηνών. Το δεύτερο παλαιότερο αραβικό τζαμί ιδρύεται το 1989, στην περιοχή του Μεταξουργείου, από μετανάστη Αιγυπτιακής καταγωγής, ιδιοκτήτη τυπογραφείου, παντρεμένο με Ελληνίδα. Δύο από τα καταγεγραμμένα αραβικά τζαμιά ξεκίνησαν την λειτουργία τους στις αρχές της δεκαετίας του '90. Τα υπόλοιπα οκτώ αραβικά τζαμιά ιδρύθηκαν μεταξύ των ετών 2002 και 2007. Σχεδόν μια δεκαετία μετά από την ίδρυση του πρώτου αραβικού τζαμιού, ιδρύθηκαν το 1995 στον Κολωνό το πρώτο πακιστανικό τζαμί και το 1996 στην οδό Αισχύλου το πρώτο μπαγκλαντεσιανό τζαμί, ύστερα από το κλείσιμο του τζαμιού «Κάιρο Πανσεόν» στον Πειραιά, το οποίο θεωρείτο από τους μουσουλμάνους μετανάστες το δεύτερο παλαιότερο τζαμί στο Λεκανοπέδιο Αττικής και το δίδυμο τζαμί με εκείνο στο Γουδί. Τα υπόλοιπα τρία πακιστανικά τζαμιά ιδρύθηκαν μεταξύ των ετών 2003 και 2004. Αντίστοιχα, 4 μπαγκλαντεσιανά τζαμιά ιδρύονται στα τέλη της δεκαετίας του '90, τα υπόλοιπα 6 μπαγκλαντεσιανά τζαμιά ιδρύθηκαν μεταξύ των ετών 2003 και 2007. Οι μετανάστες που ανέλαβαν πρωτοβουλίες ίδρυσης τζαμιών δεν διαφοροποιούνταν μόνο εθνικά, αλλά διακρίνονταν και ως προς την ισλαμική κατεύθυνση σε Σουνίτες, Σίιτες και σε οπαδούς μουσουλμανικών αδελφοτήτων. Για τον λόγο αυτό, στις ίδιες γειτονιές υπήρχαν τζαμιά που ανήκαν στην ίδια εθνικότητα αλλά σε διαφορετική ισλαμική κατεύθυνση. Αξίζει να αναφερθεί ότι σημειώνεται σημαντική διασπορά των τζαμιών στον Δήμο της Αθήνας, γεγονός που συνηγορεί υπέρ της μη ύπαρξης μουσουλμανικών γκέτο.

- Στην πλειοψηφία τους οι τόποι λατρείας βρίσκονταν σε υπόγειους χώρους κτιρίων ευρισκόμενων σε απόμερους δρόμους και σε περιοχές ακατάλληλες για εμπορική δραστηριότητα. Η έκταση των χώρων αυτών κυμαινόταν από 70 μέχρι 350 τ.μ. Ιδιαίτερη ήταν η περίπτωση του Ελληνο-Αραβικού Επιμορφωτικού Πολιτιστικού Κέντρου, το οποίο στεγαζόταν σε ένα τριώροφο κτήριο συνολικής έκτασης 1.800 τ.μ.

Το εν λόγω Κέντρο διέθετε τζαμί έκτασης 700 τ.μ., εξοπλισμένο με οθόνες προηγμένης τεχνολογίας καθώς και χώρους όπου θα λειτουργούσαν ιατρεία, εμπορικά καταστήματα, χώροι διαλέξεων και σχολείο. Κάποιοι από τους άτυπους χώρους λατρείας, στην προσευχή της Παρασκευής και των δύο μεγάλων γιορτών των μουσουλμάνων, δέχονταν κόσμο πολύ περισσότερο από εκείνον που επέτρεπε η χωρητικότητά τους. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία αν σκεφτεί κανείς ότι στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι χώροι αυτοί δεν διέθεταν εξόδους κινδύνου και δεν είχαν κάποια ειδική πρόβλεψη για την αντιμετώπιση πυρκαγιών. Στους χώρους λατρείας προσκυνούσαν καθημερινά κατά μέσο όρο 20 άτομα, ενώ σε κάποια ασιατικά τζαμιά ο αριθμός ανερχόταν στα 70 και πλέον άτομα. Εξαιρεση αποτελούσε η προσευχή της Παρασκευής όπου ο αριθμός των προσκυνητών, στην πλειοψηφία των τζαμιών, ανερχόταν στα 200 άτομα.

- Η πλειοψηφία των προσκυνητών ήταν μεταξύ 30 και 50 ετών, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (35 έως 40%) των προσκυνητών ήταν παντρεμένοι με παιδιά. Μάλιστα, σε ορισμένα αραβικά τζαμιά το 5% των προσκυνητών ήταν παντρεμένοι με Ελληνίδες. Η πλειοψηφία των προσκυνητών ήταν οικοδόμοι, τεχνίτες, βοηθοί, μικροί έμποροι και ελεύθεροι επαγγελματίες. Παρατηρήθηκε διαφοροποίηση του επαγγελματικού προφίλ των προσκυνητών στο Τζαμί στο Γουδί καθώς και στο Τζαμί στο Παλαιό Ψυχικό, όπου οι προσκυνητές ήταν κυρίως υπάλληλοι ξένων εταιρειών, διπλωμάτες, επιχειρηματίες, ελεύθεροι επαγγελματίες και φοιτητές. Μεταξύ των προσκυνητών, στην πλειοψηφία των αραβικών τζαμιών, συγκαταλέγονταν και γυναίκες, οι οποίες προσεύχονταν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, συνήθως πατάρια, με ανεξάρτητη είσοδο, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις παρακολουθούσαν το κήρυγμα δια μεγαφώνου. Στα ασιατικά τζαμιά η παρουσία γυναικών ήταν σπάνια. Σε κάποια μάλιστα, λόγω της περιορισμένης έκτασής τους, δεν ήταν δυνατή η διαμόρφωση ειδικού τμήματος για τις γυναίκες. Πέραν όμως των όποιων χωρικών περιορισμών, η σπάνια παρουσία των γυναικών συνδέεται και με την ιδιαίτερα περιορισμένη μετανάστευση γυναικών από το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές, η οποία εν μέρει οφείλεται και στις δυσλειτουργίες της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης.

- Στους χώρους λατρείας διοργανώνονταν μαθήματα απαγγελίας Κορανίου και κατανόησης του Ισλάμ, μαθήματα καλών τεχνών και ελληνικών. Σε περιορισμένο αριθμό τζαμιών διοργανώνονταν τα σαββατοκύριακα μαθήματα εκμάθησης αραβικής

γλώσσας ή ουρντού για παιδιά μεταναστών που φοιτούσαν σε ελληνικά σχολεία. Σε τρία αραβικά τζαμιά λειτουργούσαν καθημερινά σχολεία για παιδιά. Συγκεκριμένα, στα τζαμιά Αλ Γοραμπά και Αλ Ταουχίντ στα Κάτω Πατήσια καθώς και στο τζαμί Αλ Φαρούκ στην Αττική λειτουργούσαν, υπό την εποπτεία γυναικών, συνήθως δασκάλων, σχολεία, με τάξεις νηπιαγωγείου, δημοτικού και πρώτης τάξεως γυμνασίου, στα οποία ακολουθείτο το συριακό εκπαιδευτικό σύστημα. Τα μαθήματα παρακολουθούσαν κατά μέσο όρο 30 παιδιά. Τα δίδακτρα κυμαίνονταν από 400 σε 500 ευρώ τον χρόνο. Καμία αρχή δεν αναγνώριζε τα σχολεία αυτά. Οι μαθητές, στο τέλος του σχολικού έτους, προκειμένου να λάβουν ισοτιμία, συμμετείχαν σε εξετάσεις που λάμβαναν χώρα σε κρατικά σχολεία.

- Κανένας από τους ερωτώμενους δεν ανέφερε ότι αντιμετώπιζε προβλήματα με τους ιδιοκτήτες των άτυπων χώρων λατρείας ή με τους γείτονες. Βέβαια, σε κάποιες περιπτώσεις οι ιμάμηδες ανέφεραν ότι δεν είχαν άμεση σχέση με την γειτονιά. Στο μπαγκλαντεσιανό τζαμί Ναρούλ Σαλάμ στην οδό Γερανίου, λόγω της εκτεταμένης διακίνησης ναρκωτικών που λαμβάνει χώρα στην περιοχή, οι αστυνομικοί συχνά πραγματοποιούσαν ελέγχους και στους χώρους προσευχής φορώντας μάλιστα τα υποδήματά τους. Όταν προσκυνητής αντέδρασε δηλώνοντας ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν επιτρεπτό, οι αστυνομικοί άσκησαν πάνω του σωματική βία. Αστυνομικοί επισκέφτηκαν δύο φορές και το μπαγκλαντεσιανό τζαμί στην Πλ. Κολιάτσου προκειμένου να ελέγξουν το συμβόλαιο ενοικίασης και τα χαρτιά του ενοικιαστή. Στην περίπτωση όμως αυτή δεν σημειώθηκε κανένα πρόβλημα.

- Οι υπεύθυνοι των τζαμιών, οι οποίοι καθοδηγούν τους πιστούς μουσουλμάνους στην προσευχή τους –και τους οποίους, για λόγους συντομίας, θα αποκαλώ στο εξής ιμάμηδες– κατάγονταν από χώρες του Αραβικού κόσμου, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές. Η πλειονότητα των ιμάμηδων του δείγματος δεν διέθετε επαρκείς γνώσεις της Ελληνικής γλώσσας. Μόνο στους Άραβες ιμάμηδες τα ποσοστά πολύ καλής γνώσης της ελληνικής ήταν υψηλά, και αυτό συνέβαινε διότι οι περισσότεροι Άραβες ιμάμηδες είτε είχαν σπουδάσει στην Ελλάδα είτε είχαν παντρευτεί Ελληνίδες.

- Κανένας από τους ιμάμηδες δεν είχε ασκήσει καθήκοντα ιμάμη πριν έρθει στην Ελλάδα. Όλοι τους ήταν αυτοδίδακτοι, κανένας τους δεν είχε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα θεολογικής εκπαίδευσης. Κάποιοι από αυτούς, όταν καλούνταν να διαχειριστούν ορισμένα περίπλοκα ζητήματα (όπως για παράδειγμα γάμους με

αλλόθρησκους, απασχόληση σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, λήψη δανείου με τοκογλυφία, έναρξη της νηστείας, κλπ.), έσπευδαν να ενημερωθούν από δορυφορικά κανάλια ή απευθύνονταν σε ισλαμικά κέντρα στην Ευρώπη. Αυτό συνέβαινε διότι στην Ελλάδα, κατά την διεξαγωγή της καταγραφής, δεν υπήρχαν μουσουλμάνοι νομομαθείς, ικανοί να προσφέρουν στους ιμάμηδες καθοδηγητική στήριξη. Επίσης, λόγω του ότι οι ιμάμηδες δεν ήταν διορισμένοι από κάποια αρχή, δεν ήταν δηλαδή «επαγγελματίες», αναγκάζονταν να εκτελούν τα καθήκοντά τους εθελοντικά, στον ελεύθερο χρόνο τους. Μάλιστα, σε κάποια τζαμιά δεν υπήρχαν μόνιμοι ιμάμηδες, και τον ρόλο του ιμάμη αναλάμβαναν όποιοι πιστοί είχαν διαθέσιμο χρόνο. Το γεγονός ότι δεν υπήρχε στην χώρα ένας «επαγγελματίας» ιμάμης οδήγησε πολλές φορές κάποιους από τους ιμάμηδες να καλέσουν ιμάμηδες από τις χώρες προέλευσής τουςⁱ. Σε περιορισμένο αριθμό Μπαγκλαντεσιανών τζαμιών, εξασφαλίστηκε δωρεάν διαμονή ιμάμηδων σε χώρους εντός των τζαμιών και η παροχή μηνιαίου ποσού ως αμοιβή. Η κάλυψη του ποσού της αμοιβής των ιμάμηδων καθώς και των εξόδων λειτουργίας των τζαμιών καλύφθηκε από τις συνεισφορές των προσκυνητών.

- Οι Άραβες ιμάμηδες έχουν οργανωθεί σε σύλλογο με την επωνυμία Ένωση Μουσουλμάνων Ελλάδος. Στο σύλλογο αυτό συμμετείχαν, κατά την διεξαγωγή της καταγραφής, τα 10 από τα 12 αραβικά τζαμιά της Αθήνα. Αντίστοιχη πρωτοβουλία δεν είχε αναληφθεί από τους Ασιάτες ιμάμηδες, παρ' όλο που αυτοί ήταν περισσότεροι. Το γεγονός αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι οι Ασιάτες μετανάστες ίδρυσαν τα περισσότερα από τα τζαμιά τους μόλις τα οχτώ τελευταία χρόνια, σε αντίθεση με τους Άραβες των οποίων το πρώτο τζαμί ιδρύθηκε την δεκαετία του '70.

- Οι ιμάμηδες του δείγματος ανέφεραν ότι δεν είχαν καμία επαφή με τους Ορθόδοξους κληρικούς της ενορίας τους. Μάλιστα, κάποιοι ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικοί μπροστά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Ωστόσο, ειδικά οι Πακιστανοί ιμάμηδες, παρότι δεν είχαν αναπτύξει καμίας μορφής συνεργασία με τον τοπικό κλήρο, ήταν πρόθυμοι να στηρίξουν μια σχετική πρωτοβουλία, υπό την προϋπόθεση ότι όσοι θα εμπλέκονταν θα γνώριζαν το Ισλάμ και τις ανάγκες των μουσουλμάνων μεταναστών στην Ελλάδα. Θεωρούσαν ότι θα μπορούσε να υπάρξει συνεργασία με την Εκκλησία πάνω σε κοινωνικά προβλήματα. Επίσης, οι ιμάμηδες δεν είχαν άμεση επαφή ή συνεργασία με τις αντίστοιχες μεταναστευτικές κοινότητες, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσειςⁱⁱ. Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να αναφερθώ ότι τα τζαμιά σε αντίθεση με τις

κοινότητες είναι πολυεθνικά. Οι πιστοί, για να επιλέξουν ένα χώρο λατρείας, δεν χρησιμοποιούν ως κριτήριο τους την εθνικότητα των ιδρυτών ή των διαχειριστών του χώρου, αλλά την απόστασή του από την οικία τους. Αντίθετα, οι μεταναστευτικές κοινότητες είναι αυστηρά εθνικά προσδιορισμένες. Επιπλέον, οι μεταναστευτικές κοινότητες είναι οργανώσεις διεκδίκησης δικαιωμάτων και συχνά αναπτύσσουν ακτιβιστικές δράσεις. Οι εκπρόσωποι των τζαμιών, αντίθετα, δεν εκφράζουν διεκδικητικό λόγο. Μόνο στο ζήτημα της δημιουργίας κεντρικού τεμένους και νεκροταφείου κάποιοι ιμάμηδες επιδίωξαν να έρθουν σε επαφή με αρμόδιους κρατικούς φορείς, κυρίως της τοπικής αυτοδιοίκησης, προκειμένου να εκφράσουν τα αιτήματά τους. Αναφορικά με την ανέγερση κεντρικού τεμένους, οι ιμάμηδες υποστήριξαν ότι αυτό θα είχε μάλλον συμβολική σημασία, ενώ κρίσιμο υποστήριξαν ότι ήταν το ζήτημα της νομιμοποίησης των άτυπων χώρων λατρείας διότι, ακόμα και αν κτιζόταν ένα κεντρικό τζαμί, οι προσκυνητές θα προτιμούσαν να χρησιμοποιούν τους χώρους λατρείας πλησίον της κατοικίας τους ή του τόπου εργασίας τους. Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα ήταν και αυτό της προώθησης της κατανόησης των εργοδοτών αναφορικά με την ανάγκη των πιστών μουσουλμάνων να εκτελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα ειδικότερα κατά την προσευχή της Παρασκευής και τις δύο μεγάλες γιορτές των μουσουλμάνων.

Αναφορικά με την ποιοτική έρευνα για τη διερεύνηση των προκαταλήψεων, την ευθύνη για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων είχε ο κοινωνικός ανθρωπολόγος, Δημήτρης Αντωνίου, ο οποίος διεξήγαγε 15 συνεντεύξεις. Η κοινωνική ανθρωπολόγος Άννα Μιχαλακέλη διεξήγαγε 6 συμπληρωματικές συνεντεύξεις. Αναφορικά με την διαστρωμάτωση του δείγματος συμπεριλήφθηκαν σε αυτό ιμάμηδες, εκπρόσωποι κοινοτήτων και μουσουλμάνοι μετανάστες διαφορετικού φύλου, ηλικίας, καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης, εκπαιδευτικού, επαγγελματικού επιπέδου και χρόνων παραμονής στην χώρα. Οι συνεντεύξεις, ηχογραφούνταν και διήρκεσαν από 45 λεπτά έως 2 ώρες, η πλειοψηφία αυτών έγινε στην ελληνική γλώσσα, και μόνο στις περιπτώσεις όπου οι ερωτώμενοι δεν μπορούσαν να εκφραστούν στα ελληνικά έγιναν στην αγγλική γλώσσα και στα αραβικά.

Τα κεντρικά ζητήματα που αναδεικνύονται από τις συνεντεύξεις με τους μουσουλμάνους μετανάστες, οι οποίες επαναλαμβάνω ότι έλαβαν χώρα το έτος 2007, αφορούν τα εξής:

- Οι μουσουλμάνοι μετανάστες θεωρούσαν ότι δεν υπάρχει ισλαμοφοβία «δυτικού τύπου» στην Ελλάδα, δηλαδή ότι η μουσουλμανική παρουσία δεν ταυτίζεται με το ενδεχόμενο τρομοκρατικής δράσης. Αυτό που συνέβαινε ήταν η ταύτιση των μουσουλμάνων με την «Τουρκία» και τους «Τούρκους»,
- Κατά την γνώμη τους οι μουσουλμάνοι μετανάστες δεν υφίστανται ιδιαίτερες διακρίσεις λόγω των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Οι διακρίσεις που υφίστανται οι μουσουλμάνοι μετανάστες στην Ελλάδα, σύμφωνα πάντα με τους συνεντευξιαζόμενους, οφείλονται στο ότι είναι «ξένοι σε ξένη χώρα». Ως προς αυτό, έχουν να αφηγηθούν ποικίλα περιστατικά διακριτικής μεταχείρισης τόσο από τις ελληνικές αρχές και δημόσιες υπηρεσίες, όσο και από τους απλούς πολίτες.
- Όσον αφορά στον χώρο εργασίας τους, οι μουσουλμάνοι μετανάστες έχουν κατά καιρούς πέσει θύματα διακρίσεων λόγω της εθνικής καταγωγής τους, και όχι για λόγους θρησκευτικών πεποιθήσεων. Βέβαια, στο θέμα της τέλεσης των θρησκευτικών καθηκόντων τους, και ιδιαίτερα στο ζήτημα της προσευχής ή του εορτασμού του ραμαζανιού, είναι γεγονός ότι η τέλεση των τελετουργιών και των λατρευτικών αυτών πρακτικών δεν είναι πάντα εύκολη. Οι Έλληνες εργοδότες συχνά δεν δείχνουν καμία κατανόηση για τις γιορτές ή τις προσευχές, η τήρηση των οποίων είναι σημαντική για έναν «πιστό» μουσουλμάνο. Οι εργοδότες συνήθως δεν είναι πρόθυμοι να δεχτούν τροποποίηση του ωραρίου των μουσουλμάνων εργατών προκειμένου οι τελευταίοι να εκτελέσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι έγινε αναφορά σε περιστατικά όπου εργοδότες επιτρέπουν σε εργαζόμενους να διακόπτουν την εργασία τους το μεσημέρι της Παρασκευής προκειμένου αυτοί να συμμετάσχουν στην προσευχή. Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις όπου Έλληνες εργοδότες έχουν αρνηθεί να προσλάβουν ένα μετανάστη λόγω του ότι ο τελευταίος είναι μουσουλμάνος.
- Αυτό που δυσαρεστεί τους μουσουλμάνους μετανάστες είναι ότι οι Έλληνες δεν δείχνουν τον απαραίτητο σεβασμό τόσο στη θρησκεία τους όσο και στη διαφορετική τους κουλτούρα. Οι ερωτώμενοι μουσουλμάνοι διατείνονται ότι δεν τους ενοχλεί όταν Έλληνες ασκούν κριτική στην θρησκεία τους ή σε πολιτισμικές πρακτικές τους, αλλά θεωρούν προσβολή όταν οι Έλληνες συνομιλητές τους περιορίζονται σε ένα κακόβουλο

σχολιασμό του πολιτισμικού αξιακού πλαισίου των μουσουλμάνων, χωρίς να συμμετέχουν σε μια διαλογική συζήτηση με τους μετανάστες. Έχει ενδιαφέρον ότι η κριτική στο αξιακό πλαίσιο των μουσουλμάνων κυρίως επικεντρώνεται σε θέματα που έχουν να κάνουν με την θέση των γυναικών στην ισλαμική παράδοση. Οι Έλληνες κατηγορούν τους μουσουλμάνους μετανάστες για καταπίεση των γυναικών τους. Οι συνεντευξιαζόμενοι διατείνονται ότι οι ίδιοι οι μετανάστες βλέπουν τα πράγματα από τελείως διαφορετική γωνία και σημειώνουν ότι οι γυναίκες στο Ισλάμ είναι πραγματικά «ελεύθερες», σε αντίθεση με τις γυναίκες στον δυτικό κόσμο.

- Αυτό που ενοχλεί ιδιαίτερα τους μουσουλμάνους μετανάστες είναι σχόλια Ελλήνων οι οποίοι κατακρίνουν τους μουσουλμάνους όχι για το ότι ασπάζονται τον ισλαμισμό αλλά γιατί γενικώς είναι βαθιά θρησκευόμενοι και τηρούν με μεγάλη συνέπεια τις λατρευτικές πρακτικές της θρησκείας του. Πρόκειται εδώ όχι για έκφραση αντίδρασης χριστιανών έναντι μουσουλμάνων, αλλά μη θρησκευόμενων Ελλήνων πολιτών έναντι θρησκευόμενων μεταναστών.
- Οι μουσουλμάνοι μετανάστες στην Ελλάδα έχουν τρία βασικά αιτήματα από το Κράτος και την ελληνική Εκκλησία: α) Νομιμοποίηση β) Τζαμί και γ) Νεκροταφείο. Πιστεύουν ότι η Εκκλησία έχει τη δύναμη να βοηθήσει και στα τρία. Ωστόσο, επειδή υπάρχουν αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό της όσο και γενικότερα στην ελληνική κοινωνία, δεν έχουν προχωρήσει ζητήματα όπως, για παράδειγμα, η κατασκευή του τζαμιού.
- Μέσα από τις αφηγήσεις των μεταναστών αναδεικνύεται συχνά το ζήτημα της διατήρησης της θρησκευτικής τους ταυτότητας μέσα σε ένα περιβάλλον που είναι σχεδόν αποκλειστικά χριστιανικό. Η θρησκευτική ταυτότητα είναι για αυτούς εξίσου σημαντική όσο και η εθνική.

Συνοψίζοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι, για την υλοποίηση όχι μόνο του ερευνητικού κομματιού αλλά κυρίως των δράσεων δημοσιότητας του σχεδίου αυτού, δούλεψαν άνθρωποι που, παρότι ήταν πολύ διαφορετικοί μεταξύ τους, διαφορετικοί γλωσσικά, εθνικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά, μοιράζονταν ένα κοινό όραμα –το όραμα μιας χώρας όπου κάθε άτομο που επιθυμεί να θρησκευέται θα το πράττει με αξιοπρεπείς όρους και σε αξιοπρεπείς συνθήκες.

Ευαγγελία Δουρίδα
Επιστημονική Συνεργάτης του ΚΣΠΜ,

Γραμματέας της Ειδ. Σ. Επιτροπής Μεταναστών Προσφύγων και Παλινοστούτων
Τηλ. 210 7272270
E-mail: kesypame@gmail.com

ⁱ Η Ένωση Μουσουλμάνων Ελλάδος έχει καλέσει ιμάμηδες από το τζαμί Αλ Αζχάρ του Καΐρου της Αιγύπτου προκειμένου αυτοί να καθοδηγήσουν την προσευχή των πιστών κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού.

ⁱⁱ Για παράδειγμα, κατά τις εκλογές της διοίκησης Πακιστανικού συλλόγου, οι υποψήφιοι ζήτησαν από ιμάμηδες να στηρίξουν την υποψηφιότητά τους.